

ΚΕΙΜΕΝΟ 1°

ΑΣΚΗΣΗ ΕΡΙΣΤΙΚΗΣ ΔΙΑΛΕΚΤΙΚΗΣ

(Πλάτων, *Ευθύδημος*, 275d – 276d)

Η παρακάτω σκηνή είναι χαρακτηριστική της κατάστασης που επικρατούσε στα πνευματικά πράγματα της Αθήνας με την ανάπτυξη της Σοφιστικής, και επηρέαζε σαφώς τη νεολαία της εποχής. Πολύ εύκολα οι νέοι έπεφταν θύματα ανεύθυνων σοφιστών, όπως εδώ ο **Ευθύδημος** και ο **Διονυσόδωρος**, που αντιμετώπιζαν τους νέους ψυχρά και αδιάφορα, σαν ευκαιρίες για να επιδείξουν τις ικανότητές τους στην αντιλογία και να κερδίσουν χρήματα. Πρόκειται για δείγμα εριστικής διαλεκτικής, δηλαδή ανταγωνιστικής επιχειρηματολογίας, με σκοπό την καταβολή του ενός από τους συνομιλητές. Θύμα των σοφιστών είναι ο νεαρός **Κλεινίας** και η συζήτηση διεξάγεται στο Λύκειο, παρουσία πολλών θεατών.

ΑΡΧΑΙΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Τὰ δὴ μετὰ ταῦτα, ὦ Κρίτων, πῶς ἂν καλῶς σοι διηγησαίμην; οὐ γὰρ σμικρὸν τὸ ἔργον δύνασθαι ἀναλαβεῖν διεξιόντα σοφίαν ἀμήχανον ὄσην· ὥστ' ἔγωγε, καθάπερ οἱ ποιηταί, δέομαι ἀρχόμενος τῆς διηγήσεως Μούσας τε καὶ Μνημοσύνην ἐπικαλεῖσθαι, ἤρξατο δ' οὖν ἐνθένδε ποθὲν ὁ Εὐθύδημος, ὡς ἐγῶμαι. «ὦ Κλεινία, πότεροί εἰσι τῶν ἀνθρώπων μανθάνοντες, οἱ σοφοὶ ἢ οἱ ἀμαθεῖς;»

Καὶ τὸ μεράκιον, ἅτε μεγάλου ὄντος τοῦ ἐρωτήματος, ἤρρυθρίασέν τε καὶ ἀπορήσας ἐνέβλεψεν εἰς ἐμέ· καὶ ἐγὼ γνούς αὐτὸν τεθορυβημένον, «Θάρρει,» ἦν δ' ἐγώ, «ὦ Κλεινία, καὶ ἀπόκρινα ἀνδρείως, ὁπότερά σοι φαίνεται· ἴσως γὰρ τοι ὠφελῆί τὴν μεγίστην ὠφελίαν.»

Καὶ ἐν τούτῳ ὁ Διονυσόδωρος προσκύψας μοι μικρὸν πρὸς τὸ οὖς, πάνυ μειδιάσας τῷ προσώπῳ, «Καὶ μὴν, ἔφη, σοί, ὦ Σώκρατες, προλέγω ὅτι ὁπότερ' ἂν ἀποκρίνηται τὸ μεράκιον, ἐξελεγχθήσεται.»

Καὶ αὐτοῦ μεταξὺ ταῦτα λέγοντος ὁ Κλεινίας ἔτυχεν ἀποκρινάμενος, ὥστε οὐδὲ παρακελεύεσθαι μοι ἐξεγένετο εὐλαβηθῆναι τῷ μειρακίῳ, ἀλλ' ἀπεκρίνατο ὅτι «οἱ σοφοὶ εἶεν οἱ μανθάνοντες.»

Καὶ ὁ Εὐθύδημος, «Καλεῖς δέ τινας, ἔφη, διδασκάλους, ἢ οὐ;» — Ὁμολόγει. — «Οὐκοῦν τῶν μανθανόντων οἱ διδάσκαλοι διδάσκαλοι εἰσιν, ὥσπερ ὁ κιθαριστῆς καὶ ὁ γραμματιστῆς διδάσκαλοι δῆπου ἦσαν σοῦ καὶ τῶν ἄλλων παιδῶν, ὑμεῖς δὲ μαθηταί;» — Συνέφη. — «Ἄλλο τι οὖν, ἤνικα ἐμανθάνετε, οὐπὼν ἠπίστασθε ταῦτα ἢ ἐμανθάνετε;» — «Οὐκ» ἔφη.

ΑΠΟΔΟΣΗ

Αυτά που ακολούθησαν, Κρίτωνα, πώς θα μπορέσω να σου τα διηγηθῶ σωστά; Δεν είναι δα εύκολο πράγμα να πιάσεις και να εκθέσεις καταλεπτώς τέτοια απεριγράπτη σοφία. Γι' αυτό, σαν τους ποιητές, αισθάνομαι κι εγώ την ανάγκη, τώρα που ξεκινῶ την αφήγησή μου, να επικαλεστώ τις Μούσες και τη Μνημοσύνη. Νομίζω, κάπως έτσι άρχισε ο Ευθύδημος: Κλεινία, ποιοί άνθρωποι είναι εκείνοι που μαθαίνουν, οι σοφοί ή οι αμαθείς;

Το παιδί — καθώς η ερώτηση είναι δύσκολη — κοκκίνισε, και μην έχοντας τί να αποκριθεί γύρισε και με κοίταξε. Κι εγώ που κατάλαβα την αναστάτωση του: Θάρρος, Κλεινία, του είπα, απάντησέ του χωρίς φόβο ποιά από τα δύο σου φαίνεται σωστό· ίσως αυτό σε ωφελήσει ανυπολόγιστα.

Στο σημείο αυτό ο Διονυσόδωρος έσκυψε κάπως προς το μέρος μου και με πολύ χαμόγελο μου είπε στ' αυτί: Να δεις, Σωκράτη, που ό,τι κι αν απαντήσει ο νεαρός θα βγει λάθος.

Καθώς μου τα έλεγε αυτά, ο Κλεινίας απάντησε κιόλας, κι έτσι δεν πρόλαβα να συμβουλέψω το παιδί να προσέξει· απάντησε ότι αυτοί που μαθαίνουν είναι οι σοφοί.

Τότε ο Ευθύδημος τον ρώτησε: Παραδέχεσαι ότι υπάρχουν δάσκαλοι ή όχι;

Ο Κλεινίας απάντησε καταφατικά.

— Τους δασκάλους αυτούς τους έχουν για δασκάλους τους όσοι μαθαίνουν, ακριβώς όπως ήταν δάσκαλος δικός σου και των άλλων παιδιών εκείνος που σου μάθαινε κιθάρα ή εκείνος που σου μάθαινε γράμματα, ενώ εσείς ήσαστε οι μαθητές τους· έτσι δεν είναι;

Συμφώνησε.

— Τον καιρό όμως που ήσαστε μαθητές, δεν ξέρατε, φυσικά, ακόμη αυτά που μαθαίνατε.

— Όχι, δεν τα ξέραμε, είπε.

— «Ἄρ' οὖν σοφοὶ ἦτε, ὅτε ταῦτα οὐκ ἠπίστασθε;»

— «Οὐ δῆτα,» ἦ δ' ὄς.

— «Οὐκοῦν εἰ μὴ σοφοί, ἀμαθεῖς;»

— «Πάνυ γε.»

— «Ἵμεῖς ἄρα μανθάνοντες ἂ οὐκ ἠπίστασθε, ἀμαθεῖς ὄντες ἐμανθάνετε.»

Ἐπένευσε τὸ μειράκιον.

— «Οἱ ἀμαθεῖς ἄρα μανθάνουσιν, ὦ Κλεινία, ἀλλ' οὐχ οἱ σοφοί, ὡς σὺ οἶε.»

Ταῦτ' οὖν εἰπόντος αὐτοῦ, ὥσπερ ὑπὸ διδασκάλου χορὸς ἀποσημῆναι, ἅμα ἀνεθορυβήθησάν τε καὶ ἐγέλασαν οἱ ἐπόμενοι ἐκεῖνοι μετὰ τοῦ Διονυσόδωρου τε καὶ Εὐθύδημου· καὶ πρὶν ἀναπνεῦσαι καλῶς τε καὶ εὖ τὸ μειράκιον, ἐκδεξάμενος ὁ Διονυσόδωρος, «Τί δέ, ὦ Κλεινία, ἔφη, ὅποτε ἀποστοματίζοι ὑμῖν ὁ γραμματιστής, πότεροι ἐμάνθανον τῶν παιδῶν τὰ ἀποστοματιζόμενα, οἱ σοφοὶ ἢ οἱ ἀμαθεῖς;»

— «Οἱ σοφοί,» ἔφη ὁ Κλεινίας.

— «Οἱ σοφοὶ ἄρα μανθάνουσιν ἀλλ' οὐχ οἱ ἀμαθεῖς, καὶ οὐκ εὖ σὺ ἄρτι Εὐθύδημῳ ἀπεκρίνω.»

Ἐνταῦθα δὴ καὶ πάνυ μέγα ἐγέλασάν τε καὶ ἐθορύβησαν οἱ ἐρασταὶ τοῖν ἀνδροῖν, ἀγασθέντες τῆς σοφίας αὐτοῖν· οἱ δ' ἄλλοι ἡμεῖς ἐκπεπληγμένοι ἐσιωπῶμεν. Γνοὺς δέ ἡμᾶς ὁ Εὐθύδημος ἐκπεπληγμένους, ἴν' ἔτι μᾶλλον θαυμάζοιμεν αὐτόν, οὐκ ἀνίει τὸ μειράκιον, ἀλλ' ἠρώτα, καὶ ὥσπερ οἱ ἀγαθοὶ ὀρχησταί, διπλᾶ ἔστρεφε τὰ ἐρωτήματα περὶ τοῦ αὐτοῦ, καὶ ἔφη· «Πότερον γὰρ οἱ μανθάνοντες μανθάνουσιν ἢ ἐπίστανται ἢ μὴ ἐπίστανται;»

Καὶ ὁ Διονυσόδωρος πάλιν μικρὸν πρὸς με ψιθυρίσας, «Καὶ τοῦτ', ἔφη, ὦ Σώκρατες, ἕτερον τοιοῦτον οἶον τὸ πρότερον.»

«Ἵ Ζεῦ,» ἔφην ἐγώ, «ἦ μὴν καὶ τὸ πρότερόν γε καλὸν ἡμῖν ἐφάνη τὸ ἐρώτημα.»

Πάντ', ἔφη, ὦ Σώκρατες, τοιαῦτα ἡμεῖς ἐρωτῶμεν ἄφυκτα.

«Τοιγάρτοι,» ἦν δ' ἐγώ, «δοκεῖτέ μοι εὐδοκιμεῖν παρὰ τοῖς μαθηταῖς.»

— Ἄραγε ἦσατε σοφοί, τότε που δεν τα ξέρατε αυτά;

— Ὅχι βέβαια, εἶπε ἐκεῖνος.

— Κι αφού δεν ἦσατε σοφοί, πάει να πει πως ἦσατε ἀμαθεῖς.

— Ασφαλῶς.

— Αφού, λοιπόν, μαθαίνατε αυτά που δεν ξέρατε, πάει να πει ὅτι τότε που μαθαίνατε ἦσατε ἀμαθεῖς.

Το παιδί ἐγενεψε καταφατικά.

— Να, λοιπόν, Κλεινία, που μαθαίνουν οἱ ἀμαθεῖς, καὶ ὄχι οἱ σοφοί, ὅπως φαντάζεσαι εσύ.

Μόλις το ἔπε αὐτό, ἡ ἀκολουθία τοῦ Εὐθύδημου καὶ τοῦ Διονυσόδωρου — λες καὶ ἦταν μπουλούκι χορευτὲς που πήρανε τὸ σύνθημα να ξεκινήσουν — ξέσπασαν σε ἐπιδοκιμασίες καὶ σε γέλια· καὶ πρὶν καλὰ καλὰ πάρει ἀνάσα τὸ παιδί, τὸ παρέλαβε ὁ Διονυσόδωρος· Δεν μου λες, Κλεινία, εἶπε, ὅταν σας παρέδιδε κάτι ὁ δάσκαλος, ποια παιδιὰ τὸ μάθαιναν, αὐτὰ που ἤξεραν ἢ αὐτὰ που δεν ἤξεραν;

— Αὐτὰ που ἤξεραν, εἶπε ὁ Κλεινίας.

— Ἄρα, λοιπόν, μαθαίνουν αὐτοὶ που ξέρουν καὶ ὄχι αὐτοὶ που δεν ξέρουν καὶ, συνεπῶς, δεν ἀπάντησες σωστὰ πρωτύτερα στον Εὐθύδημο.

Εδῶ πια εἶναι που ξέσπασαν σε γέλια καὶ φωνὲς συνεπαρμένοι ἀπὸ τὴ σοφία τῶν δύο ἀνδρῶν οἱ θαυμαστὲς τους· εμεῖς οἱ ἄλλοι τα ἔχαμε χαμένα καὶ δεν βγάζαμε μιλιὰ. Κι ὁ Εὐθύδημος, που κατάλαβε τὴν κατάπληξή μας, γιὰ να μας κάνει να τον θαυμάσουμε ἀκόμη περισσότερο, δεν τὸ ἀφήνε τὸ παιδί ἀλλὰ συνέχιζε να τὸ ρωτᾶ καὶ σαν τους καλοὺς χορευτὲς τοῦ ἔκανε ἐρωτήσεις που στριφογυρνοῦσαν δύο φορές στο ἴδιο θέμα· του εἶπε: Τι ἀπὸ τα δύο μαθαίνουν ἐκεῖνοι που μαθαίνουν, αὐτὰ που ξέρουν ἢ αὐτὰ που δεν ξέρουν;

Τότε ὁ Διονυσόδωρος μου ξαναψιθύρισε σιγανά: Καὶ τούτο, Σωκράτη, εἶναι σαν τὸ προηγούμενο.

— Ὡ Δία, ἔκανα, μα καὶ τὸ προηγούμενο ἐρώτημα μου φάνηκε καλὸ.

— Ὅλες οἱ ἐρωτήσεις μας, Σωκράτη, εἶπε αὐτός, εἶναι τέτοιες που να μὴν μπορεῖ κανένας να ξεφύγει.

— Γι' αὐτό, φαίνεται, σας ἔχουν τέτοια ἐκτίμηση οἱ μαθητὲς σας, του εἶπα.

ΓΛΩΣΣΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

- ◆ **ἐνθένδε ποθέν**: χρήση δύο επιρρημάτων με παραπλήσια σημασία: **ἐνθένδε** (= από αυτό το μέρος) και **ποθέν** (= από κάποιον μέρος). Πρόκειται για πλεονασμό και μεταφράζεται: *από εδώ, από αυτό το σημείο περίπου*.
- ◆ **ἐγῶμαι**: έχουμε εδώ το φαινόμενο της κράσης: ἐγώ + οἶμαι. Το ρήμα **οἶμαι** (οἴομαι / οἶμαι, *ὠόμην / ὠόμην, οἴησομαι / οἴηθήσομαι, ὠήθην*) = νομίζω.
- ◆ **ἀπορήσας**: η μτχ. δεν συμφωνεί με το υποκείμενό της (= τὸ μειράκιον) γραμματικά αλλά εννοιολογικά (= ὁ νέος, ὁ Κλεινίας): έχουμε περίπτωση σχήματος **κατὰ το νοούμενο**.
- ◆ **γνούς**: μτχ. αορ. β' του ρ. **γιγνώσκω** (*ἐγίγνωσκον, γνώσομαι, ἔγνων, ἔγνωκα, ἐγνώκειν*). Ο μέλλοντας *γνώσομαι* έχει ενεργητική σημασία (= θα γνωρίσω). Ο αόριστος β' *ἔγνων* κλίνεται σύμφωνα με τα ρήματα -μι. Το ρήμα ως *γνωστικό* συντάσσεται με *ειδική πρόταση, κατηγορηματική μτχ.* και ως *δοξαστικό* με *απαρέμφατο*.
- ◆ **ἦν** (δ' ἐγώ): ο παρατατικός **ἦν** είναι ο μόνος δόκιμος χρόνος του ποιητικού ρήματος **ἤμι**: απαντά συχνά στον Πλάτωνα και στις στερεότυπες φράσεις: *ἦν δ' ἐγώ* (= είπα εγώ), *ἦ δ' ὅς* (= είπα εκείνος), *ἦ δ' ἦ* (= είπα εκείνη).
- ◆ **ἴσως γάρ τοι ὠφελεῖ τὴν μεγίστην ὠφελίαν**: στην πρόταση παρατηρούμε ότι το αντικείμενο του ρήματος είναι σε αιτιατική και προέρχεται ετυμολογικά από τη ρίζα του ρήματος (*ὠφελει-ὠφελίαν*): το αντικείμενο αυτό λέγεται **σύστοιχο**.
- ◆ **προσκύψας**: μτχ. αορ. α' του ρ. **προσκύπτω** (*προσέκυπτον, προσκύψομαι, προσέκυψα, προσκέκυφα*) = σκύβω προς το μέρος κάποιου. Παράβαλε στα νέα ελληνικά το ρήμα *εγκύπτω*.
- ◆ **ἐξελεγχθήσεται**: οριστ. παθητ. μέλλ. του ρ. **ἐξελέγχομαι** (*ἐξηλεγχόμην, ἐξελεγχθήσομαι, ἐξηλέγχθην, ἐξελέγγημι, ἐξελέγγημι*) = αποδεικνύομαι, φανερώνομαι, αναίρουμαι, είμαι αξιοκατάκριτος. Εδώ το ρήμα χρησιμοποιείται με τεχνική σημασία που σημαίνει ότι θα πάρει μέρος στον έλεγχο, στην εξέταση, δηλαδή θα υποστεί την ανταγωνιστική επιχειρηματολογία στην οποία θα τον υποβάλει ο σοφιστής. Το ρήμα χρησιμοποιείται και από τον Σωκράτη, όταν πρόκειται να εξετάσει κάποια γνώμη που διατύπωσε ο συνομιλητής του, οι προθέσεις του όμως είναι εντελώς διαφορετικές.
- ◆ **παρακελεύεσασθαί μοι**: απρμφ. μέσ. αορ. α' του ρ. **παρακελεύομαι** (*παρακελεύόμην, παρακελεύσομαι, παρακελευσάμην / παρακελεύσθην, σπάνια παρακεκέλευσαι*) = [τινι + τελικό απρμφ.] προτρέπω, συμβουλεύω κάποιον να...

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

◆ Η εριστική διαλεκτική των σοφιστών

Παρατηρήσεις για τον τρόπο με τον οποίο παρουσιάζει ο Πλάτων αυτού του είδους την επίδειξη. Συνθήκες διεξαγωγής: σε δημόσιο χώρο και με την παρουσία άλλων προσώπων, κατά κανόνα ακολούθων των σοφιστών.

Σκοπιμότητα: επίδειξη με κάθε τρόπο των ικανοτήτων του σοφιστή στο συγκεντρωμένο πλήθος και καταβολή του αντιπάλου. Διαφαίνεται ίσως εδώ η καταγωγή της μεθόδου από τους ρητορικούς αγώνες και τα δικαστήρια, απ' όπου προέρχεται και η αντιλογία.

Μέθοδος: λογική παγίδευση του συνομιλητή, μέσα από σκολιούς συλλογισμούς και λογοπαίγνια. Γίνεται φανερό το ανταγωνιστικό πλαίσιο μέσα στο οποίο ασκείται αυτού του είδους η διαλεκτική.

Συμπέρασμα: εδώ έχουμε ένα δείγμα της αρνητικής όψης της σοφιστικής, αυτήν την οποία προσπάθησε να καταπολεμήσει ο Πλάτων.

◆ Η μαιευτική διαλεκτική του Σωκράτη

Αν προσπαθήσει κανείς να συγκρίνει τις δύο μεθόδους, μπορεί να διαπιστώσει τις εξής διαφορές:

- Ως προς τη σκοπιμότητα: η εριστική είναι καθαρά επιδεικτική και ανταγωνιστική, η μαιευτική έχει ερευνητικό χαρακτήρα και στοχεύει την αλήθεια.
- Ως προς τη μέθοδο: και οι δύο τρόποι απαιτούν διάλογο και έχουν ανασκευαστική πρόθεση. Ωστόσο η αφετηρία τους είναι διαφορετική. Στην εριστική ο σοφιστής θεωρεί εαυτόν σοφό και επιδεικνύει την διανοητική του ανωτερότητα ανασκευάζοντας θέσεις του συζητητή. Στη μαιευτική ο Σωκράτης θεωρεί

εαυτόν αδαή και ωθεί τον συζητητή να ανασκευάσει δεδομένες απόψεις για να φτάσει σε κάποιο ορθότερο συμπέρασμα.

- Στην εξέλιξη της σκηνής παρατηρούμε και δύο διαφορετικές απόψεις για την **αγωγή**, δηλαδή για τον τρόπο με τον οποίο πρέπει ο ειδήμων να μεταχειρίζεται τον μαθητευόμενο νέο. Παρακολουθούμε τους σοφιστές να ασκούν την τεχνική τους πάνω στον νέο με τρόπο αδίστακτο και απαξιωτικό, μειώνοντάς τον ενώπιον της πρόθυμης να τους επευφημήσει κουστωδίας τους. Από την άλλη πλευρά ο Σωκράτης κυριαρχείται από τον έρωτα και την αγωνία για την ψυχή του νέου, γι' αυτό προσπαθεί να του συμπαρασταθεί και τον ενθαρρύνει να σταθεί παλικαρία απέναντι στις επιθέσεις που δέχεται. Προφανώς υπάρχει μία ηθική διάσταση πίσω από κάθε προσέγγιση και ο Πλάτων το γνωρίζει πολύ καλά. Γι' αυτό υπερασπίζεται με πάθος τον δάσκαλό του και καταδικάζει την ανηθικότητα της σοφιστικής διαλεκτικής.

◆ **Περί σοφισμάτων**

Τα δύο πρώτα σοφίσματα του Ευθύδημου (*πότεροι ...οί μανθάνοντες, οί σοφοί ή οί άμαθείς* [275d 3 κ.ε.], *οί μανθάνοντες μανθάνουσιν ά επίστανται ή ά μη επίστανται* [276d 7 κ.ε.]) αποτελούν, σύμφωνα με την ορολογία του Αριστοτέλη (ΣΕΛ. 1. 165b 22 κ.ε.), σοφίσματα *παρά την ομωνυμίαν*, που προκύπτουν από τη διττή σημασία των λέξεων: *μανθάνω* [= 1. μαθαίνω, αποκτώ νέα γνωστική πείρα· 2. αντιλαμβάνομαι, μπαίνω στο νόημα ενός πράγματος], *σοφός* [= 1. αυτός που έχει γνώσεις· 2. αυτός που αντιλαμβάνεται εύκολα], *αμαθής* [= 1. αυτός που δεν έχει γνώσεις, 2. αυτός που δεν αντιλαμβάνεται εύκολα]. Ωστόσο ο Σωκράτης, σε μια παρέμβασή του που ακολουθεί (277d κ.ε.), θα εξηγήσει στον Κλεινία το πρώτο αυτό σοφίσμα με βάση την αμφισημία μόνο του ρήματος *μανθάνειν*. — Επισημαίνουμε τον άκαμπα αντιθετικό χαρακτήρα των διαζεύξεων: *σοφός - αμαθής, ά επίστανται - ά μη επίστανται*, που υποδηλώνουν μια λογική η οποία αντλεί αποκλειστικά από την αρχή του *tertium non datur*: Ο κόσμος λογίζεται κορυφωμένος σε απόλυτες αντιθέσεις χωρίς ενδιάμεσες καταστάσεις. «*Η εριστική του Ευθύδημου και του Διονυσόδωρου συνδέεται στενά με την ελαστική λογική, ώστε να παραμένει δέσμια στη στατική αντίθεση του είναι και του μη είναι.*» (Sprague, *Plato's Use of Fallacy*, σελ. 17). Παράβαλε και Κ. Καστοριάδη, *Η φαντασιακή θέσμιση της κοινωνίας*, Αθήνα 1978, σελ. 486 κ.εξ.

◆ **Το ερώτημα της γνώσης**

Κάτω από το ψυχρό και διχαστικό ερώτημα με το οποίο αρχίζουν την επίδειξή τους οι σοφιστές κρύβεται ένα μεγάλο φιλοσοφικό πρόβλημα, που οι ίδιοι δεν δείχνουν να το υποψιάζονται καν, αλλά που ο γυμνασμένος του Σωκράτη το αντιλαμβάνεται αμέσως και δοκιμάζει ίλιγγο φιλοσοφικό (*άτε μεγάλου όντος του έρωτήματος*, 275d 5). Το ερώτημα των σοφιστών είναι μια παραλλαγή του εριστικού διλήμματος, με το οποίο τίθεται στον *Μένωνα* (80e 1-5) το *παράδοξο της γνωστικής προσοικείωσης*: Ο άνθρωπος δεν μπορεί να αναζητήσει ούτε ό,τι γνωρίζει (επειδή το γνωρίζει ήδη) ούτε ό,τι δεν γνωρίζει (επειδή δεν ξέρει τι να αναζητήσει). Στο καίριο αυτό γνωσιοθεωρητικό πρόβλημα — ουσιαστικά πρόκειται για το πρόβλημα του γνωσιοθεωρητικού απριωρισμού — ο Πλάτων απάντησε με τη θεωρία της ανάμνησης: *Τό γάρ ζητείν άρα και τό μανθάνειν ανάμνησις όλον έστίν* (*Μένων*, 81d 4-5). Κάθε νέα γνώση αποτελεί ανάκληση πείρας που έχει αποκτηθεί πριν από τη σύνδεση της ψυχής με το σώμα: *...άει ή άλήθεια ήμίν τών όντων έστίν έν τη ψυχή* (*Μένων*, 86b 1-2). Έτσι, η θεωρία της ανάμνησης διαπλέκεται με τη διδασκαλία για την προύπαρξη της ψυχής, το γνωσιολογικό ερώτημα ενυφαίνεται στο μεταφυσικό. «Ασφαλώς ο Πλάτων βάζει στο στόμα των δύο οπλομάχων σοφίσματα. Ως τέτοια πρέπει να τα εκλάβουμε και, κατά κάποιον τρόπο, να τα λύσουμε... Ωστόσο φαίνεται ότι αποτελεί μυστική ειρωνεία του Πλάτωνα ότι με τον Σωκράτη τα σοφίσματα αυτά όχι μόνο στρέφονται εναντίον αυτών που τα διατυπώνουν, αλλά και τα διαπερνά, σαν αστραπιαία λάμψη που έρχεται από κάποιο βάθος, ένα νέο νόημα, εντελώς απρόσιτο σ' αυτούς που τα διατυπώνουν.» (P. Friedländer, *Platon II*, σελ. 171-2).

◆ Η λογοτεχνική ικανότητα του Πλάτωνα

Θα πρέπει να παρατηρήσουμε στο απόσπασμα πόσο προσεκτικός είναι ο Πλάτων στην απόδοση των συναισθημάτων του νεαρού Κλεινία κατά τη διάρκεια του ελέγχου και στη χρήση των μεταφορών μέσα από τις οποίες προσπαθεί να αναπλάσει τη συνθήκη. Επιδιώκει να αναδείξει τη μειωτική μεταχείριση που υφίσταται ο νέος, καθώς γίνεται περίγελος της ομήγουρης, και το αδίστακτο ήθος των σοφιστών απέναντι στον συνομιλητή τους.

Συνοπτικός πίνακας β'ουσών προτάσεων

ΟΝΟΜΑΤΙΚΕΣ	ΕΙΣΑΓΩΓΗ	ΕΚΦΟΡΑ	ΕΞΑΡΤΗΣΗ	ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ
ΕΙΔΙΚΕΣ	ὄτι (πραγματική κρίση) ὡς (υποκειμενική κρίση)	οριστική δυν. οριστική δυν. ευκτική ευκτική πλ. λόγου	ρήματα λεκτικά, δεικτικά, αισθητικά γνωστικά (και αντίστοιχα απρόσωπα)	αντικείμενο επεξήγηση υποκείμενο (απρόσωπη σύνταξη)
ΕΝΔΟΙΑΣΤΙΚΕΣ	μή μή ού, (ὅπως μή)	υποτακτική ευκτική πλ. λόγου οριστική	ρήματα φόβου, δισταγμού, απρόσωπα ρήματα, εκφράσεις	αντικείμενο επεξήγηση υποκείμενο (απρ. σύντ.)
ΠΛΑΓΙΕΣ ΕΡΩΤΗΜΑΤΙΚΕΣ	♦ ολικής άγνοιαι: εἰ (μονομελείς) και εἰ-ἤ, πότερον-ἤ, πότερα-ἤ, εἶτε-εἶτε (διμελείς)	οριστική υποτακτική δυν. οριστική δυν. ευκτική ευκτική πλ. λόγου	ρήματα ερωτηματικά, λεκτικά, δεικτικά, απορίας, θαυμασμού, σκέψης, αισθητικά, γνωστικά, επιμέλειαι, απόπειραι, προσοχής	αντικείμενο υποκείμενο (απρόσωπη σύνταξη) επεξήγηση
	♦ μερικής άγνοιαι: ερωτηματικές ή αναφορικές αντωνυμίες και επιρρήματα, εἰάν, ἄν, ἦν (σπάνια), ὅπως (από ρήματα φροντίδας)			
ΑΝΑΦΟΡΙΚΕΣ ονοματικές	αναφορικές αντωνυμίες: ὅς, ὅσπερ, ὅσος, ὅστις, οἷος, ὁπότερος, ὁπότερα, ὁπόσος, ὁποῖος, κλπ. (σπάνια και με αναφορικά επιρρήματα)	οποιαδήποτε έγκλιση		υποκείμενο, κατηγορούμενο, αντικείμενο, παράθεση, επεξήγηση, επιθετικός ή κατηγορηματικός ή ετερόπρωτος προσδιορισμός
ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΙΚΕΣ	ΕΙΣΑΓΩΓΗ	ΕΚΦΟΡΑ	ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ	
ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΕΣ	διότι, ὄτι, ὡς, ἐπεὶ, ἐπειδὴ, εἰ (αβέβαιη αιτία)	οριστική, δυν. οριστική, δυν. ευκτική, ευκτική πλ. λόγου	επιρρηματικός προσδιορισμός αιτίας	
ΤΕΛΙΚΕΣ	ἵνα, ὅπως, ὡς (= για να) ἵνα μή, ὅπως μή, ὡς μή, μή (= για να μη)	υποτακτική, ευκτική πλαγίου λόγου, οριστική ιστορ. χρόνου (για σκοπό αδύνατο)	επιρρηματικός προσδιορισμός σκοπού	
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΕΣ (Συμπερασματικές)	ὥστε, ὡς	οριστική, δυν. οριστική, δυν. ευκτική, ευκτική πλ. λόγου	επιρρηματικός προσδιορισμός αποτελέσματος	
	ὥστε, ἐφ' ᾧ, ἐφ' ᾧτε	απαρέμφατο ή οριστική μέλλοντα	επιδικώμενο αποτέλεσμα, ὄρος ή συμφωνία	
ΥΠΟΘΕΤΙΚΕΣ	εἰ	οριστική, ευκτική	εισάγουν υποθετικούς λόγους διαφόρων ειδών	
	εἰάν, ἄν, ἦν	υποτακτική		
ΕΝΑΝΤΙΩΜΑΤΙΚΕΣ	εἰ καί, ἄν καί, εἰάν καί, ἦν καί	οριστική υποτακτική ευκτική	πραγματική εναντίωση	
Παραχωρητικές	καί εἰ, καί ἄν, κἄν, οὐδ' ἔἰ, οὐδ' εἰάν, μήδ' εἰάν		πιθανή ή αδύ νατη εναντίωση	
ΧΡΟΝΙΚΕΣ	ὅτε, ὁπότε, ὡς, ἡνίκα, ὀπηνίκα, ἐν ᾧ, ἐπεὶ, ἐπειδὴ, ἕως, ἄχρι, μέχρι...	οριστική (πραγματικό), ευκτική (απλή σκέψη ή αόριστη επανάληψη στο παρελθόν)	επιρρηματικός προσδιορισμός του χρόνου	
	+ ἄν (αοριστολογικό)	υποτακτική (προσδοκώμενο ή αόριστη επανάληψη στο παρόν και το μέλλον)		
	πρίν	οριστική παρελθοντικού χρόνου, υποτακτική, απαρέμφατο, ευκτική, ευκτική πλ. λόγου		
ΑΝΑΦΟΡΙΚΕΣ επιρρηματικές	(απλές) αναφορικά επιρρήματα	οποιαδήποτε έγκλιση	επιρρηματικοί προσδιορισμοί τόπου, τρόπου, χρόνου, ποσού, μέσου	
	(μεικτές) αναφορ. αντωνυμίες	ὅπως οι αντίστοιχες επιρρηματικές προτάσεις	επιρρηματικοί προσδιορισμοί αιτίας, αποτελέσματος, σκοπού, υπόθεσης	
Παραβολικές ή παρομοιαστικές	ὡς, ὡσπερ, ὅπως, καθάπερ, κλπ. συνήθως εξαρτώνται από: οὕτω(ς), τοιοῦτος, τοσοῦτος	οποιαδήποτε έγκλιση	επιρρηματικοί προσδιορισμοί παρομοίωσης ή σύγκρισης	